

Kültür ve Bestecilik Bakımından

TÜRK MÛSİKÎSİ EDEBİYÂTI

Mehmet S. Halim GENÇOĞLU

© Copyright 2019

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-605-258-395-1	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Kültür ve Bestecilik Bakımından Türk Müsiki Edebiyatı	47518
Yazar	Baskı ve Cilt
Mehmet S. Halim GENÇOĞLU	Bizim Dijital Matbaa
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin Dilmen	MUS037000
	DOI
	10.37609/akya.1072

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

*Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com*

www.akademisyen.com

*Türk Kültürü ve Târîhi'nin husûsîyetlerini
hâfızama nakşeden çok kıymetli babam, kudretli
Tarihçi ve Antropolog Halim Hulûsî GENÇOĞLU'ya
ithâf olunur...*

ÖNSÖZ

Edebiyat, bir milletin hissî ve fikrî varlığını muhtelif şekillerde ifâde etmesi, bu itibarla yazması veya söylemesi demek olduğundan o millete mahsûs sözlü ve yazılı edebî kültüre âit birtakım ilmî teşekkülleri ihtivâ eder ki bunların başlıcası “mûsikî”dir.

Türk bilim tarihinde yazılı eser geleneğinin İslâmlaşmayla yerleştiği düşünülse de bilhassa edebiyat ve mûsikîye dâir altyapı -deyim yerindeyse- ezeli niteliktedir.

Türk Edebiyatı’na ve Mûsikîsi’ne¹ âit amelî ve fikrî müdevvenâtın azâmeti, kuşkusuz ki Türk Kültür ve Medeniyeti’nin yaklaşık elli asırlık bir sürece hükmeden ilmî kudretine dayanır.

Öyle ki Ön Türkler’e âit kültürel özellik ve ritüeller, Şaman Edebiyatı, Âşık Edebiyatı, Tasavvûfî Edebiyât, Dîvân Edebiyatı ve Çağdaş Türk Edebiyatı şeklinde tasnîfi mümkün olan kültürel yekûn, mûsikîye ayrı ayrı biçimsel özellikler kazandırmıştır.

Mûsikînin -genel ifâdeyle müziğin- biçimselliğini ifâde eden bu farklı türler, gerek unsurları gerekse birbirleriyle ilişkileri bakımından kendine özgü kurallar meydana getirmiştir. Nitekim genel mânâda Türk Edebiyatı ve Müziği, diğer milletlerinkilere göre apayrı özelliklere sahip olduğu gibi kendi içinde de kültür, dil, algı ve zamana bağlı olarak farklı öğeler ve ilişkilerle nesnellik kazanmıştır.

Bu itibarla Türk Edebiyatı ve Mûsikîsi’nin kaynaşması anlamına gelen “Türkçe Sözlü Müzik Türleri”, oluşturduğu kendine özgü yapılara bağlıdır. Türk Mûsikîsi Edebiyatı’nın unsurlarını oluşturan bu yapılar; Prozodi, Arûz, Söz Sanatları, Fonetik Yapı ve Gramatik Yapı olarak beş ayrı sistem şeklinde tespit edilmeli ve incelenmelidir.

Burada ilk defa olmak üzere edebiyat ve müzik ilişkisi, Türk kültürü, dili, algısı ve bunların zamana dayalı değişiklikleri göz önünde tutularak ele alınmış

---

¹ Metin içinde “Müzik” terimi tercih edilmiştir.

ve bu ilişki, tüm yönleriyle, ilgili eser örnekleri üzerinde somut olarak ortaya konulmuştur. Buna altyapı ifâde etmesi amacıyla Türk Mûsikîsi Edebiyatı'nın tarihî ve kültürel temeli ile bu konudaki yaklaşımların niteliğine değinilmiştir.

Okuyucuya bu alanda katkı sağlaması amacıyla eserin sonunda Türk Mûsikîsi Edebiyatı'na ilişkin olan ve önem arz eden, Osmanlı Türkçesi ve günümüz alfabesiyle yazılmış bazı kitap bölümleri ve makaleler derlenmiştir. Osmanlı Türkçesi'yle yazılmış olan yazılar sadeleştirilip günümüz okuyucusuna uygun şekilde düzenlenmiştir.

Bir bütün hâlinde incelenmemiş olan Türk Mûsikîsi Edebiyatı husûsunun çeşitli yönleri üzerinde yapılan birtakım çalışmaların ilmî olmayan, isâbetsiz, yoruma dayalı yargıları değerlendirme dışında tutulursa Türk Edebiyatı, Kültürü ve Mûsikîsi'ne hizmet eden bazı ilim adamlarını burada anmak gerekir.

Türk Edebiyatı Tarihi alanında İbnülemin Mahmut Kemal İnal (1871-1957), Fuad Köprülü (1890-1966), Âgâh Sırrı Levend (1893-1978), Sâdettin Nüzhet Ergun (1901-1946) ve Nihat Sâmî Banarlı (1907-1974), nazarı sahada Hüseyin Sâdeddin Arel (1880-1955) ve Mahmud Râgıp Gâzîmihâl (1900-1961), kültür ve eğitim alanında ise Yılmaz Öztuna (1930-2012), Onur Akdoğu (1947-2007) ve Recep Uslu'nun (1958-) çalışmaları ayrı bir dikkatle incelenmelidir.

Öte yandan bu konuyla ilgili olan mevcut eserler ve kültürel varlıklar tespit edilmeli, bunların Türk Kültür ve Medeniyeti, Türk Edebiyatı ve Mûsikîsi bakımından emsâlsiz öneme sahip oldukları idrâkıyla ilmî ve somut çalışmalar yapılmalı, bu bilgiler eğitim müfredâtlarına alınarak doğru biçimde aktarılmalıdır.

Eserin, tüm ilgililere faydalı olacağını temennî ederken ilmî çalışmalarım sırasında mânen kuvvet aldığım kıymetli aileme ve değerli tavsiyeleri, emsâlsiz tecrübesini benimle paylaşma lütfunda bulunan duâyen müzikolog sayın Recep USLU'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet S. H. Gençoğlu

Karşıyaka - 2019

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	5
1. GİRİŞ	9
1.1. Batıyı İzleme Süreci ve Prozodinin Türk Müziği'ne Girmesi.....	11
1.2. Türk Müziği Edebiyatı'na Genel Bakış.....	15
1.3. Prozodi ve Arûzun Türk Müziği'ndeki Yeri ve Önemi	16
2. TÜRK KÜLTÜRÜ VE BESTECİLİĞİ BAKIMINDAN PROZODİ	25
2.1. Prozodi Nedir, Unsurları Nelerdir?	26
2.1.1. Uzunluk-Kısalık Unsuru	31
2.1.2. Vurgu Unsuru	38
2.1.3. Sözcük Bütünlüğü Unsuru.....	48
2.1.4. Ulama.....	51
2.2. Prozodi Uygulamaları	56
3. TÜRK KÜLTÜRÜ ve BESTECİLİĞİ BAKIMINDAN ARÛZ.....	71
3.1. Arûz Sistemi ve Türk Müziği'ne Uygulaması.....	75
3.2. Arûz Uygulamasında Görülen Çeşitli Hecesel Bozukluklar (Arûz Sakatlıkları)	97
3.2.1. İmâle	98
3.2.2. Zihâf.....	98
3.2.3. Vasl.....	98
4. TÜRK KÜLTÜRÜ ve BESTECİLİĞİ BAKIMINDAN SÖZ SANATLARI.....	115
4.1. Türk Müziği'nde Mecâza Dayalı Sanatların Ezgisel Özellikleri.....	117
4.1.1. Teşbih (Benzetme) Sanatı.....	118
4.1.2. İstiâre (Eğretileme, başka isimle anlatma) Sanatı	120
4.1.3. Kinâye (Değınmece) Sanatı	121
4.1.4. Mecâz (Dolaylama) Sanatı	123
4.1.5. Mecâz-ı Mürsel (Ad Aktarması) Sanatı.....	124
4.1.6. Teşhis (Kişileştirme) Sanatı.....	126
4.1.7. İntâk (Konuşturma) Sanatı	127

4.1.8. Târîz (İğneleme) Sanatı.....	129
4.2. Türk Müziği'nde Anlama Dayalı Sanatların Ezgisel Özellikleri	130
4.2.1. Tecâhül-i Ârif (Bilmezlikten Gelme) Sanatı	131
4.2.2. Hüsn-i Tâil (Güzel Adlandırma) Sanatı	132
4.2.3. Mübâlağa (Abartma) Sanatı.....	134
4.2.4. Tezât (Zıtlık) Sanatı.....	136
4.2.5. Tevriye (Amacı Gizleme) Sanatı.....	137
4.2.6. Telmih (Hatırlatma) Sanatı	139
4.2.7. Tenâsüp (Uygunluk) Sanatı.....	141
4.2.8. Tekrir (Tekrarlama) Sanatı.....	142
4.2.9. Leff ü Neşr (Açıklama) Sanatı.....	145
4.2.10. İstifhâm (Soru Sorma) Sanatı	146
4.2.11. Tedric (Dereceleme) Sanatı.....	148
4.2.12. Nidâ (Seslenme) Sanatı	149
4.3. Türk Müziği'nde Anlama Dayalı Sanatların Ezgisel Özellikleri	150
4.3.1. Tarsî Sanatı	151
4.3.2. Cinâs Sanatı.....	153
4.3.3. Aliterasyon Sanatı	155
4.3.4. Asonans Sanatı.....	158
5. TÜRK KÜLTÜRÜ ve BESTECİLİĞİ BAKIMINDAN TÜRK DİLİNDE FONETİK YAPI	161
6. TÜRK KÜLTÜRÜ ve BESTECİLİĞİ BAKIMINDAN TÜRK DİLİNDE GRAMATİK YAPI	171
7. SONUÇ	195
8. SÖZLÜ TÜRK MÜZİĞİ TÜRLERİNDE SÖZ-EZGİ UYUMUNA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR	197
8.1. Türk Sanat Müziği Repertuarına Âit Eser Uygulamaları	197
8.2. Türk Halk Müziği Repertuarına Âit Eser Uygulamaları	221
8.3. Türk Popüler Müziği Repertuarına Âit Eser Uygulamaları	235
9. TÜRK MÜSİKİSİ EDEBİYÂTINA DÂİR OKUMA PARÇALARI	243
10. KAYNAKÇA	267

10. KAYNAKÇA

- Anıl, Avni (1970), Sâdeddin Kaynak Eserleri ve Görüşler, *Mûsikî ve Nota Mecmuası*, C. 1, sy. 5, İstanbul
- Arel, Hüseyin Sadettin (1992) (Haz. Murat Bardakçı), *Prozodi Dersleri*, Pan Yayıncılık, İstanbul
- Arel, Hüseyin Sadettin (1950), Mûsikîde Prozodi, *Mûsikî Mecmuâsı*, no: 29, İstanbul, s. 19
- Arel, H. Sadeddin (1951), Arûz Vezinler ve Mûsikî Usûlleri, *Mûsikî Mecmuâsı*, İstanbul, no: 40, s. 3-4
- Arel, H. Sadeddin (1951), Arûz Vezinler ve Mûsikî Usûlleri, *Mûsikî Mecmuâsı*, no: 41, s. 3-4
- Ataman, Sâdî Yâver (1992), *Eski Türk Düğünleri*, TTK Basımevi, Ankara
- Belviranlı, Ali Kemal (1965), *Aruz ve Âhenk*, Selçuk Yayınları, Konya
- Budak, Ogün Atilla (2000), *Türk Müziği'nin Kökeni – Gelişimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Cançelik, Ali (2010), *XVIII. Yüzyıl Dîvan Şiir-Mûsikî İlişkisi*, Yayınlanmamış Y Tezi, İstanbul
- “Cansız, Mustafa (1938), Arûzda Arab'ın Payı, *İnan*, sy. 11, s. 15-16”dan Günaydın, Mehmet (2013), *Çağdaş Din Bilgini Mustafa Cansız'ın Hayatı ve Din Eğitime Katkıları: Cansız Hoca*, 3. Baskı, Heyamola Yayınları, İstanbul, s. 172-173
- Coşkun, Volkan (2000), Fonetik ve Fonetik Laboratuvarları, *Türk Dili*, sy. 581, s.398
- Çıpan, Mustafa (1999), *Güfte İncelemesi I*, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya
- Devellioğlu, Ferit (2011), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 28. Baskı, Ankara
- Ergin, Muharrem (2009), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayım, İstanbul
- Eugenia Popescu – Judetz (2007), (Çev. Bülent Aksoy), *Türk Mûsikî Kültürünün Anlamları*, 3. Baskı, Pan Yayıncılık, İstanbul

- Gâzimişâl, M. Râgıp (1961), *Müsikî Sözlüğü*, MEB Basımevi, İstanbul
- Gökalp, Ziya (1990), *Türkçülüğün Esasları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara
- Günaydın, Mehmet (2013), *Çağdaş Din Bilgini Mustafa Cansız'ın Hayatı ve Din Eğitime Katkıları: Cansız Hoca*, 3. Baskı, Heyamola Yayınları, İstanbul
- Gültaş, Saadet (2010), *Vurgu ve Vurgulamaları ile Türk Müsikîsinde Prozodi*, İstanbul
- Halvaşi, Bülent (1999), *Ulusal Şarkı Söyleme Geleneğinin Oluşturulmasında Türk Dili ve Fonetikinin Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Hatipoğlu, Ahmet (1983), *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Türk Müsikîsi Prozodisi*, TRT Müzik Dairesi Yayınları, Ankara
- Heyet (1995), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, TÜRDAV, İstanbul
- İbn Mahmûd Âsım (1314: m. 1898), *İlm-i Arûz*, Yuvanaki Panayotidis Matbaası, İstanbul, s. 4-7, 10-16
- İçelli, Elif Nun (2013), Dünya Müziği ve Türk Müziği Açısından Prozodi Meselesinin Tarihsel Süreci ve Gelişimi, *Kültür Evreni*, sy. 4, no: 17, s. 119
- “İçli, S. (2006), *Sesin Oluşumu*, [http://www.sandersi.com]”dan Ertuğrul, Ayşegül (2006), *Meslekî Müzik Eğitimi Veren Konservatuarlardaki Diksiyon Eğitiminin Niteliği*, Yayınlanmamış YL Tezi, s. 42
- İlerici, Kemal (1981), *Bestecilik Bakımından Türk Müziği ve Armonisi*, Millî Eğitim Basımevi, 2. Baskı, İstanbul
- İlhan, A. Başak (2013), *Klâsik Türk Müsikîsi 5 ilâ 10 Zamanlı Usûllerde Usûl – Aruz Vezni İlişkisi*, Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul
- Kaplan, Mehmet (1982), *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul
- Karaağaç, Günay (2010), *Türkçe'nin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul
- Karaağaç, Günay (2012), *Türkçe'nin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Koryürek, Enis Behiç (1933), Bir Eski Bahis: Arûz-Hece, *Varlık*, C. 1, sy. 6, s. 82
- Kunos, Ignatius (1341: m. 1925), Türkçe Ninniler, *Halk Edebiyatı Numûneleri*, Orhâniye Matbaası, İstanbul, sy. 1, s. 1-10
- Mehmed Celâl (1312: m.1896), *Güfte İntihâbı*, Kasbar Matbaası, Dersâadet (İstanbul)

- Mehmed Rifat (Manastırlı) (1308: m. 1892), *İlm-i Arûz*, Kasbar Matbaası, Dersââdet (İstanbul)
- Monroe, Harriet (1922), "Prosody", *Poetry*, Vol. 20, No. 3, s. 149
- Necib Âsım (1329: m. 1913), *Millî Arûz*, Kanaat Matbaası, İstanbul
- Ortaç, Yusuf Ziyâ (1966), *Bizim Yokuş*, Akbaba Yayınları, İstanbul
- Özdemir, Sinem (2009), *Popülerleşme Sürecinde Türk Müziği ve Bu Süreçte Bir Bestekâr: Sâdettin Kaynak*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ SBE, İstanbul
- Özdil, İnci (2018), İstiklâl Marşı Tartışmasına Son Noktayı Koyuyoruz, <https://evetbenim.com/tsb-basin-aciklamasi-istiklal-marsi-tartismasina-son-noktayi-koyuyoruz/>, Erişim Tarihi: 10.01.2019
- Özdönmez, Mahmut Şevket (1914), Müsîkinin Ahlâka Tesiri, *Peyâm-ı Sabah*, sy. 30, s. 4
- Öztelli, Cahit (1969), *Halk Türküleri*, Varlık Yayınları, İstanbul
- Öztuna, Yılmaz (2000), *Türk Müsîkîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, AYK AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Satır, Ömer Can (2011), Çocuk Şarkılarının Niteliği, <http://omercans.blogspot.com/2011/11/cocuk-sarklarnn-niteliği.html>, Erişim Tarihi: 25.01.2019
- Sayan, Erol (2003), *Müziğimize Dâir Görüşler Analizler Öneriler*, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A. Ş. Yayınları, 1. Baskı, Ankara
- Şener, M. Bahadır (2001), *2-10 Zamanlı Usûllerde Arûz-Usûl Uyuşumu*, Yayınlanmamış YL Tezi
- Tanrıkorur, Cinuçen (2003), *Osmanlı Dönemi Türk Müsîkîsi*, Dergâh Yayınları, İstanbul
- Tarcan, Halûk (1998), *Ön Türk Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul
- Timurtaş, Fâruk Kadri (1994), *Osmanlı Türkçesine Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul
- Torun, Mutlu, *Eser Analizi Ders Notları*, Yayınlanmamış Kitap Çalışması
- "Töreyin, Ayşe Meral (1998), Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi Yapısının Şan Eğitimi Amaç, İlke ve Teknikleri Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi"den Ertuğrul, Ayşegül (2006), *Meslekî Müzik Eğitimi Veren Konservatuarlardaki Diksiyon Eğitiminin Niteliği*, Yayınlanmamış YL Tezi, s. 19

TRT THM Repertuarı: 45, 177, 341, 355, 374, 390, 392, 432, 615, 804, 817, 826, 1087, 1133, 1422, 1493, 2314, 2353, 2363, 2449, 2479, 2608, 3051, 3573, 3611, 4067, 4141, 11457

TRT TSM Repertuarı: 276, 375, 389, 424, 452, 563, 594, 789, 966, 1153, 1229, 1458, 1468, 1605, 1723, 1733, 1947, 2079, 2181, 2185, 2328, 2345, 2466, 2616, 2733, 3083, 3136, 3152, 3191, 3256, 3286, 3356, 3554, 3604, 3678, 3681, 3731, 3813, 3921, 4033, 4247, 4379, 4620, 4739, 4899, 5099, 5175, 5252, 5414, 5467, 5691, 5732, 5989, 6096, 6103, 6348, 6395, 6349, 6402, 6596, 6664, 6677, 6686, 6705, 6982, 7011, 7012, 7120, 7265, 7307, 7353, 7452, 7906, 7950, 7967, 8159, 8207, 8176, 8340, 8400, 8483, 8669, 8949, 9215, 9429, 9459, 9488, 9850, 9865, 10214, 10366, 10391, 10415, 10501, 10723, 10861, 11185, 11225, 11330, 11351, 11362, 11425, 11439, 11484, 11512, 11602, 11706, 11707, 12711, 14359, 18564, 19336

Uçan, Ali (1998), Atatürk ve Türk Müzik İnkılâbı'na Genel Bir Bakış, *Opera Bale Dergisi*, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Yayınları, sy. 22, Ankara

Uslu, Recep (2006), *Müzikoloji ve Kaynakları*, İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul

Uslu, Recep (2011), Neyzen Mahmud Şevket Özdönmez ve Türk Müziği Görüşleri, *Eyüpsultan Sempozyumu XI*, s. 103-125 (112)